

УДК 336.773(477)

Л. Акімова

РОЛЬ КРЕДИТНИХ СПІЛОК У СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОМУ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Досліджено сучасні тенденції розвитку кредитних спілок. Зокрема, проведено аналіз основних показників діяльності кредитних спілок в Україні. Виявлено основні проблеми їх функціонування, визначено та запропоновано напрями їх розвитку.

Ключові слова: кредит, капітал, кредитна спілка, кредитні установи, кредитний портфель, фінансові посередники.

На сьогодні в Україні актуальним є розвиток кредитного сектора, оскільки існує проблема фінансування як підприємств, так і населення. Серед альтернативних джерел кредитування особливої уваги потребують кредитні спілки, які мають свої переваги та недоліки, саме тому необхідно дослідити їх діяльність для їх удосконалення та сприяння їх розвитку.

Кредитні спілки, порівняно з іншими небанківськими фінансовими установами, виявилися найбільш вразливими до проявів фінансової кризи та найменш спроможними щодо її якнайшвидшого подолання. Водночас, кредитні спілки поступово намагаються активізувати свою діяльність для подолання наслідків світової фінансової кризи та задоволення потреб своїх членів у наданні фінансових послуг [1].

Діяльність кредитних спілок досліджувалися багатьма вченими-економістами, серед них: С. Андрієнко, В. Гончаренко, Б. Івасів, О. Луцишин, М. Лучко, О. Мазур, М. Манилич, С. Михайлюта, Є. Ніколаєв, М. Савлук, О. Сергійко, Г. Терещенко, М. Федорець та інші [2]. Поза увагою науковців залишається комплексний розгляд існуючих проблем. Отже, проблеми функціонування кредитних спілок в Україні потребують подальшого дослідження.

Метою статті є аналіз діяльності кредитних спілок у сучасних економічних умовах та визначення основних напрямів їх розвитку.

Кредитна спілка – громадська організація, створювана на добровільних засадах з метою фінансового та соціального захисту її членів через залучення їхніх особистих заощаджень для взаємного кредитування. Видає позики під мінімальні проценти. Не має на меті одержання прибутку. Фінансову діяльність кредитні спілки провадять так, щоб залучені кошти не зменшувалися і забезпечували покриття витрат на утримання самої спілки. Базуючись на засадах кооперації, кредитна спілка здатна фінансувати підприємницькі проекти її членів, які гуртуються, здебільшого, за родом діяльності. Кредитну спілку створюють як юридичну особу з ініціативи групи людей, об'єднаних за певними (територіальними, професійними тощо) ознаками. Вона об'єднує тільки фізичних осіб, а її діяльність пов'язана, здебільшого, з дрібними позичальниками. Філософія діяльності кредитних спілок передбачає мінімізацію кредитного ризику [3].

Кредитні спілки виникли як реакція на потреби у наданні швидких та недорогих фінансових послуг. Забезпечення конкурентоспроможності фінансових послуг, що пропонуються кредитними спілками, можливе за однієї обставини – надійності та

стійкості фінансового посередника. Кредитні спілки повинні скласти конкуренцію комерційним банкам у таких сферах:

- кредитування фізичних осіб-суб'єктів підприємницької діяльності;
- кредитування особистих селянських домогосподарств;
- кредитування домогосподарств для задоволення власних соціальних та споживчих потреб;
- залучення внесків фізичних осіб на депозитні рахунки [4].

Отже, кредитна спілка – це неприбуткова організація, заснована фізичними особами, професійними спілками, їх об'єднаннями на кооперативних засадах з метою задоволення потреб її членів у взаємному кредитуванні та наданні фінансових послуг за рахунок об'єднаних грошових внесків членів кредитної спілки.

Кредитні спілки як фінансові посередники є складовою фінансово-кредитної системи країни та об'єктивно необхідним явищем у ринковій економіці. Про це свідчить багаторічний досвід існування таких інституцій у багатьох країнах світу, де вони виступають як альтернативний інструмент залучення заощаджень населення й додаткове джерело фінансування потреб малого бізнесу. Відповідно до Закону України “Про кредитні спілки” кредитні спілки є фінансовими установами з виключним видом діяльності – надання фінансових послуг. Специфіка їхнього функціонування характеризується, з одного боку, належністю до одного з видів фінансових посередників, а з іншого – кооперативною сутністю, яка визначає їх частиною національної кредитно-кооперативної системи. Вона обумовлює інші специфічні ознаки, притаманні тільки цим фінансовим установам, що й виокремлює їх із сукупності інших фінансових інститутів [5].

Основою діяльності кредитних спілок є фундаментальні кооперативні принципи: добровільність і відкрите членство, демократичний членський контроль, економічна участь членів, автономія і незалежність, співпраця між кооперативами, сприяння громаді. Законом України “Про кредитні спілки” визначено також кооперативні принципи, розроблені на підставі фундаментальних: добровільність вступу до кредитної спілки, рівноправність її членів, самоврядування, гласність [6]. Вони мають визначальну роль стосовно діяльності кредитних спілок, побудови та функцій системи управління і, як наслідок, впливають на формування інформаційної системи цих установ. Відповідно до принципу демократичності, побудовані та здійснюють свої функції органи управління кредитною спілкою. Ці органи склалися історично, ще за часів перших кредитних кооперативів. Вищим органом управління кредитної спілки є Загальні збори її членів. Їх роль полягає в обранні правління, а також органів контролю – ревізійної комісії та спостережної ради, у схваленні або відхиленні політики, яку проводить правління. Правління кредитної спілки виконує управлінські функції оперативного спрямування. Воно може делегувати функції прийняття рішень виконавчому директору, голові, члену правління, які звітують перед загальними зборами [7].

Із 2003 р. діяльність кредитних спілок в Україні регулює Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг України. Указом Президента України № 1069/2011 від 23.11.2011 р. цю комісію ліквідовано та створено Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг Указом Президента України “Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг” № 1070/2011 від 23.11.2011 р.

Станом на 30.09.2013 р. у Державному реєстрі фінансових установ обліковувалось 740 кредитних установ (табл. 1), зокрема:

- 628 кредитних спілок;
- 82 інших кредитних установ;
- 30 юридичних осіб публічного права.

Таблиця 1*

Кількість кредитних спілок, інших кредитних установ та юридичних осіб публічного права в Державному реєстрі фінансових установ

Реєстрація кредитних установ	Станом на 30.09.2011 р.	Станом на 30.09.2012 р.	Станом на 30.09.2013 р.
Кількість кредитних установ на кінець періоду, (од.), зокрема	687	697	740
кредитних спілок, од.	610	614	628
інших кредитних установ, од.	48	54	82
юридичних осіб публічного права, од.	29	29	30

Примітка: складено автором за даними Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг [8].

Відповідно проведеного аналізу, кількість кредитних установ протягом 2012 – 2013 рр. продовжує збільшуватися. Порівняно з аналогічною датою минулого року, кількість кредитних установ збільшилась на 43 одиниці, або на 6,2%. Відбулося збільшення кількості кредитних спілок (на 14 одиниць, або на 2,3%) та інших кредитних установ (на 28 одиниць, або на 51,8%).

Темпи приросту кількості кредитних установ зумовлені зростанням довіри населення до цього сектора фінансового ринку та доступністю отримання кредитів у кредитних спілках завдяки їх певним перевагам над банківським кредитуванням.

Територіальне розміщення кредитних спілок України зображено на рис. 1.

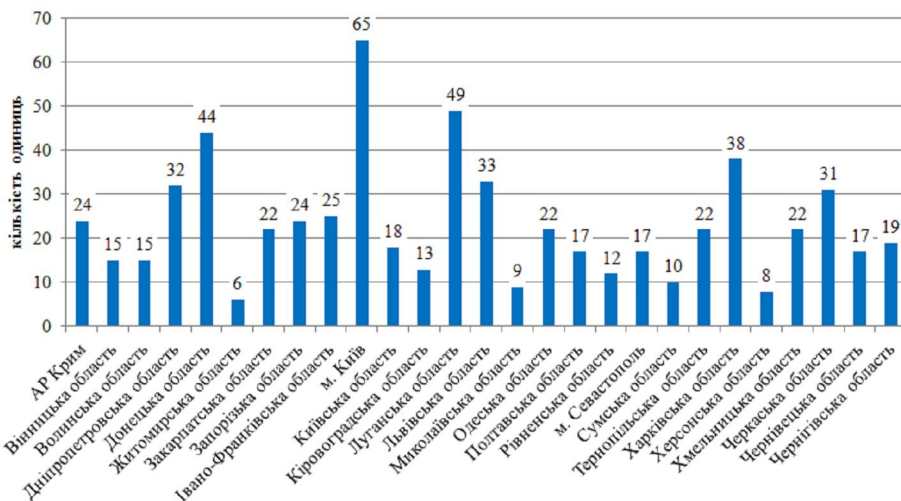

Рис. 1. Територіальне розміщення кредитних спілок станом на 30.09.2013 р.

За результатами звітного періоду 2013 р., як і раніше, більшість кредитних спілок (313) об'єднує невелику кількість членів – до 1 000 осіб. При цьому, достатньо

велика кількість кредитних спілок (176) об'єднує від 1 000 до 10 000 членів. Розподіл кредитних спілок за кількістю членів зображено на рис. 2.

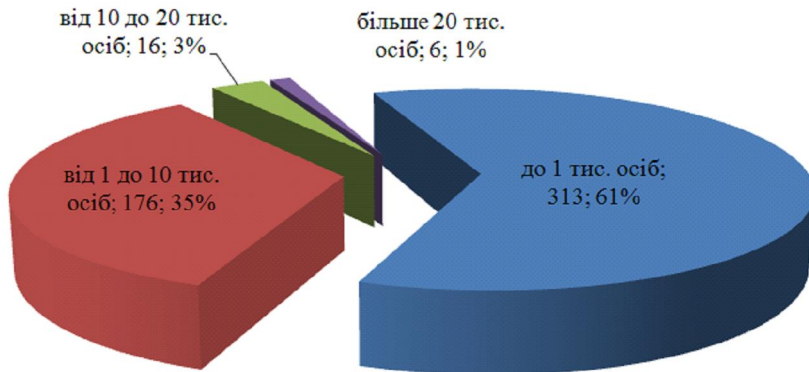

Рис. 2. Групування кредитних спілок за кількістю членів станом на 30.09.2013 р.

Станом на 30.09.2013 р. кількість членів кредитних спілок становить 978,7 тис. осіб, із яких 232,5 тис. осіб (23,8%) – члени кредитних спілок, які мають діючі кредитні договори, та 45,5 тис. осіб (4,6%) – члени кредитних спілок, які мають внески (вклади) на депозитних рахунках.

Загалом система кредитних спілок демонструє збільшення основних показників діяльності (рис. 3).

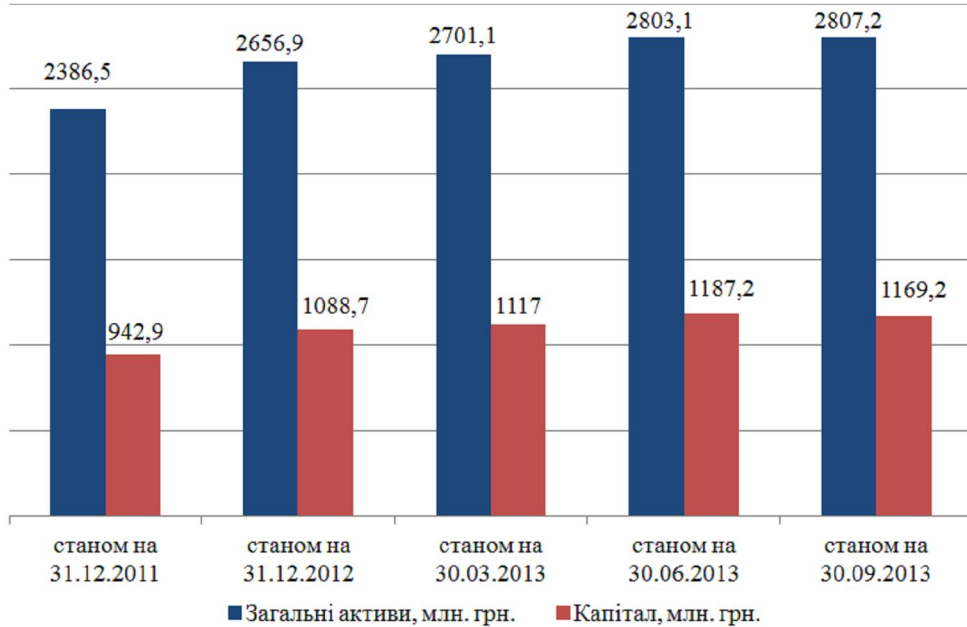

Рис. 3. Динаміка основних показників діяльності кредитних спілок у 2011 р. – 9 місяців 2013 р.

Загальний обсяг активів кредитних спілок станом на 30.09.2013 р. становить 2 807,2 млн грн і збільшився на 77,0 млн грн або на 2,8% порівняно з аналогічним періодом 2012 р. (станом на 30.09.2012 р. – 2 730,2 млн грн). Загальний обсяг капіталу кредитних спілок станом на 30.09.2013 р. становить 1 169,2 млн грн та, порівняно з відповідною датою минулого року зменшився на 2,4 млн грн, або на 0,2%.

Загальний капітал сформовано за рахунок:

- пайових внесків членів кредитних спілок – 60,3% (705,5 млн грн);
- резервного капіталу – 35,5% (415,0 млн грн);
- додаткового капіталу – 4,4% (51,3 млн грн) (рис. 4).

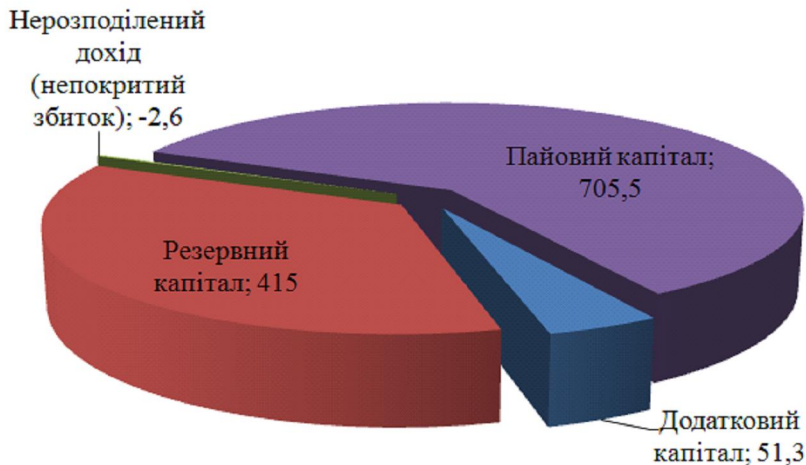

Рис. 4. Структура капіталу за 9 місяців 2013 р., млн грн

Групування кредитних спілок за обсягом активів станом на 30.09.2013 р. наведено в табл. 2.

Таблиця 2

Розподіл кредитних спілок за обсягом їх активів станом на 30.09.2013 р.

Групи кредитних спілок за обсягом активів	Обсяг активів групи кредитних спілок, млн грн	Кількість кредитних спілок, що належать до кожної групи, од.	Частка кредитних спілок, що належать до кожної групи, %	Частка активів, що належать до кожної групи, %
більше 100 млн грн	491,3	3	0,6	17,5
50 – 100 млн грн	471,4	7	1,4	16,8
10 – 50 млн грн	872,0	46	9,0	31,1
5 – 10 млн грн	378,9	56	10,9	13,5
1 – 5 млн грн	530,7	215	42,1	18,9
до 1 млн грн	62,9	184	36,0	2,2
ВСЬОГО	2807,2	511	100%	100%

Дані табл. 3 свідчать, що в загальному обсязі активів найбільшу частку (31,1%) становить група із 46 кредитних спілок (9,0%) від кількості кредитних спілок із обсягом

активів від 10 до 50 млн грн. При цьому, на частку 3 кредитних спілок (0,6%) припадає 17,5% активів кредитних спілок від загального обсягу.

Окрім того, станом на 30.09.2013 р. на депозитних рахунках членів кредитних спілок обліковувалось вкладів на загальну суму 1 363,3 млн грн, що перевищує показник відповідного періоду 2012 р. на 6,0%. Середня сума внесків на депозитні рахунки становить 30 тис. грн. (станом на 30.09.2012 р. – 28,5 тис. грн., станом на 30.09.2011 р. – 24,8 тис. грн) (рис. 5). Зростання вкладів (внесків) членів кредитної спілки на депозитні рахунки загалом та у розрахунку на одного члена кредитної спілки свідчить про зростання довіри населення до кредитних спілок як до депозитних установ.

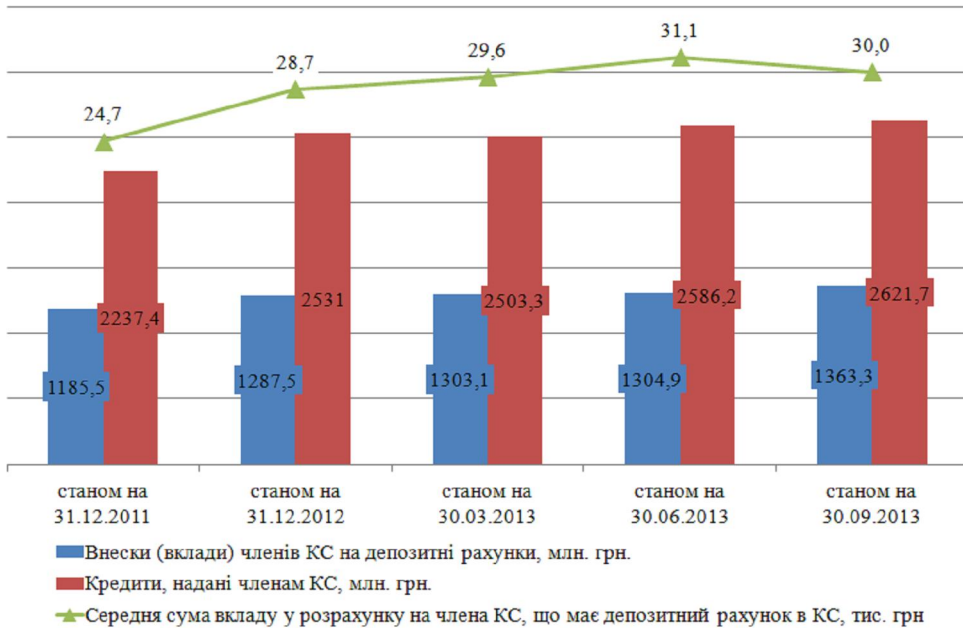

Рис. 5. Динаміка кредитування та залучення внесків членів кредитних спілок у 2011 р. – 9 місяців 2013 р.

Кредити, надані членам кредитних спілок, також збільшилися на 1,5% (39,8 млн грн) порівняно з минулим роком і становлять 2 621,7 млн грн. Середній розмір одного кредиту має тенденцію до збільшення та станом на 30.09.2013 р. становить 11,3 тис. грн. (на 30.09.2012 р. – 9,5 тис. грн., на 30.09.2011 р. – 8,7 тис. грн.).

Однак показник частки простроченої заборгованості у кредитному портфелі кредитних спілок протягом 2011 р. – 9 місяців 2013 р. має незначні коливання, у поточному році тримається на рівні 17,0% (рис. 6). Така ситуація свідчить про ефективність проведення кредитними спілками заходів щодо підвищення якості кредитного портфеля та запровадження жорсткого кредитного моніторингу.

Отже, підсумовуючи, доцільно зауважити, що протягом 2013 р., порівняно з 2011 р., відбулося збільшення активів, депозитного портфеля кредитних спілок та поступово зростає довіра населення до фінансово-кредитних установ. Також, необхідно зазначити, що кредитним спілкам притаманна така позитивна риса, як відсутність негативних

асоціацій у населення з їх діяльністю, порівняно з банківськими та страховими установами. Кредитні спілки мають всі підстави стати потужними конкурентами на ринку фінансових інститутів, що має позитивне значення, оскільки це сприятиме урізноманітненню асортименту послуг, зниженню їх вартості, а також розширенню свободи вибору у користувачів фінансовими послугами.

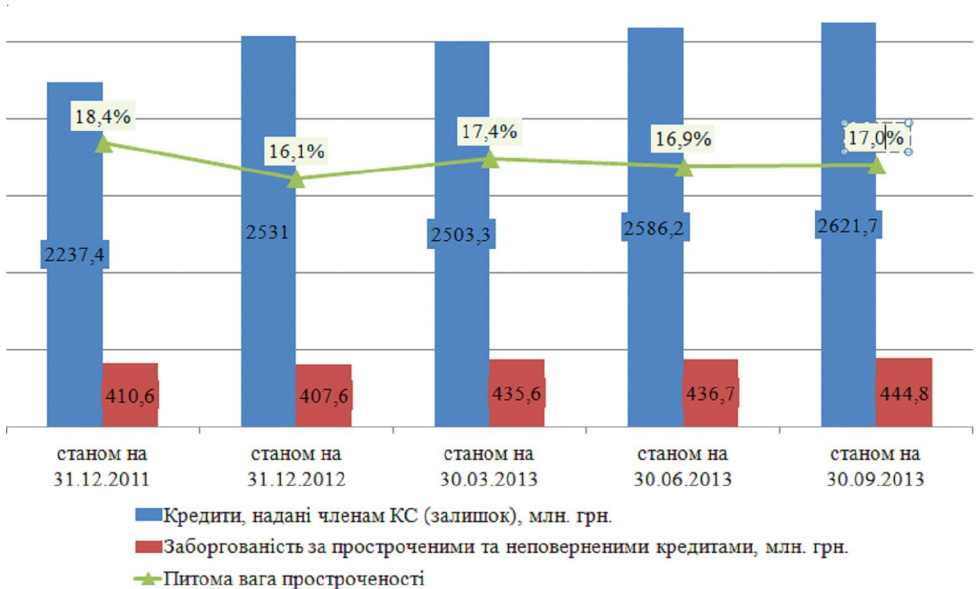

Рис. 6. Питома вага прострочених кредитів у кредитному портфелі кредитних спілок за 2011 р. – 9 місяців 2013 р.

Отже, необхідно виділити основні проблеми розвитку кредитних спілок на сучасному етапі: недостатній рівень капіталізації; відсутність діючої інфраструктури фінансової та технічної підтримки; відсутність ефективного механізму захисту прав членів кредитних спілок; низький рівень підтримки держави; існування значної кількості кредитних спілок, що у своїй діяльності не дотримуються основних принципів і вимог щодо захисту прав їх членів.

Тому для сприяння розвитку кредитних спілок необхідно: вдосконалити процедури кредитування кредитними спілками, які б давали змогу швидко надати грошові кошти в розпорядження фізичних осіб у короткостроковому періоді; переорієнтувати діяльність на надання мікрокредитів, які б стали вигіднішою альтернативою ломбардним кредитам; підвищити рівень кваліфікації кадрів кредитних спілок; деталізувати інформаційну базу; підвищувати рівень інформованості та обізнаності населення щодо діяльності кредитних спілок; вдосконалити законодавчу базу щодо кредитування; збільшити обсяги кредитування; нарощувати обсяги залучених грошових коштів від членів кредитних спілок; здійснювати пошуки додаткових джерел фінансування.

Література

1. Терещенко Г. М. Перспективи розвитку кредитних спілок в Україні / Г. М. Терещенко // Фінанси України [Електронний ресурс]. — 2009. — № 5. — С. 89—

94. — Режим доступу : <http://firearticles.com/kredytnyi-rynok/12-perspektivi-rozvitku-kreditnix-spilok-v-ukrayini-tereshhenko-g-m.html>.

2. Михайлюта С. Л. Кредитні спілки в розрізі актуальних проблем соціально-економічного розвитку України / С. Л. Михайлюта // Фінансовий простір [Електронний ресурс] : міжнар. наук.-практ. журн. — 2012. — № 4. — С. 49—53. — Режим доступу : <http://fp.cibs.ck.ua/files/1204/12mslco.pdf>.

3. Загородній А. Г. Фінансовий словник [Текст] / А. Г. Загородній, Г. Л. Вознюк, Т. С. Довженкою. — 4-те вид., випр. та доп. — К. : Т-во “Знання” ; КОО ; Львів : Вид-во Львів. банк. Ін.-ту НБУ, 2007. — С. 425, 426.

4. Степанова В. О. Основні напрями розвитку кредитних спілок у сучасних умовах / В. О. Степанова // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу [Текст] : наук. економ. журн. / Бердянський університет менеджменту і бізнесу. — Донецьк : Юго-Восток, 2012. — № 4. — С. 135, 136.

5. Про кредитні спілки [Електронний ресурс] : Закон України № 2908-III від 20.12.2001 р. [остання редакція від 11.08.2013 р.]. — Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2908-14>.

6. Там само.

7. Там само.

8. Офіційний сайт Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://nfp.gov.ua>.

L. Akimova

THE ROLE OF CREDIT UNIONS IN THE SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT OF UKRAINE

The current tendencies of credit unions development are studied. In particular, the analysis of the main indicators of credit unions in Ukraine is carried out. The basic problems of their functioning are identified and the ways of their development are defined and suggested.

Key words: credit, capital, credit union, credit institutions, credit portfolio, financial intermediaries.